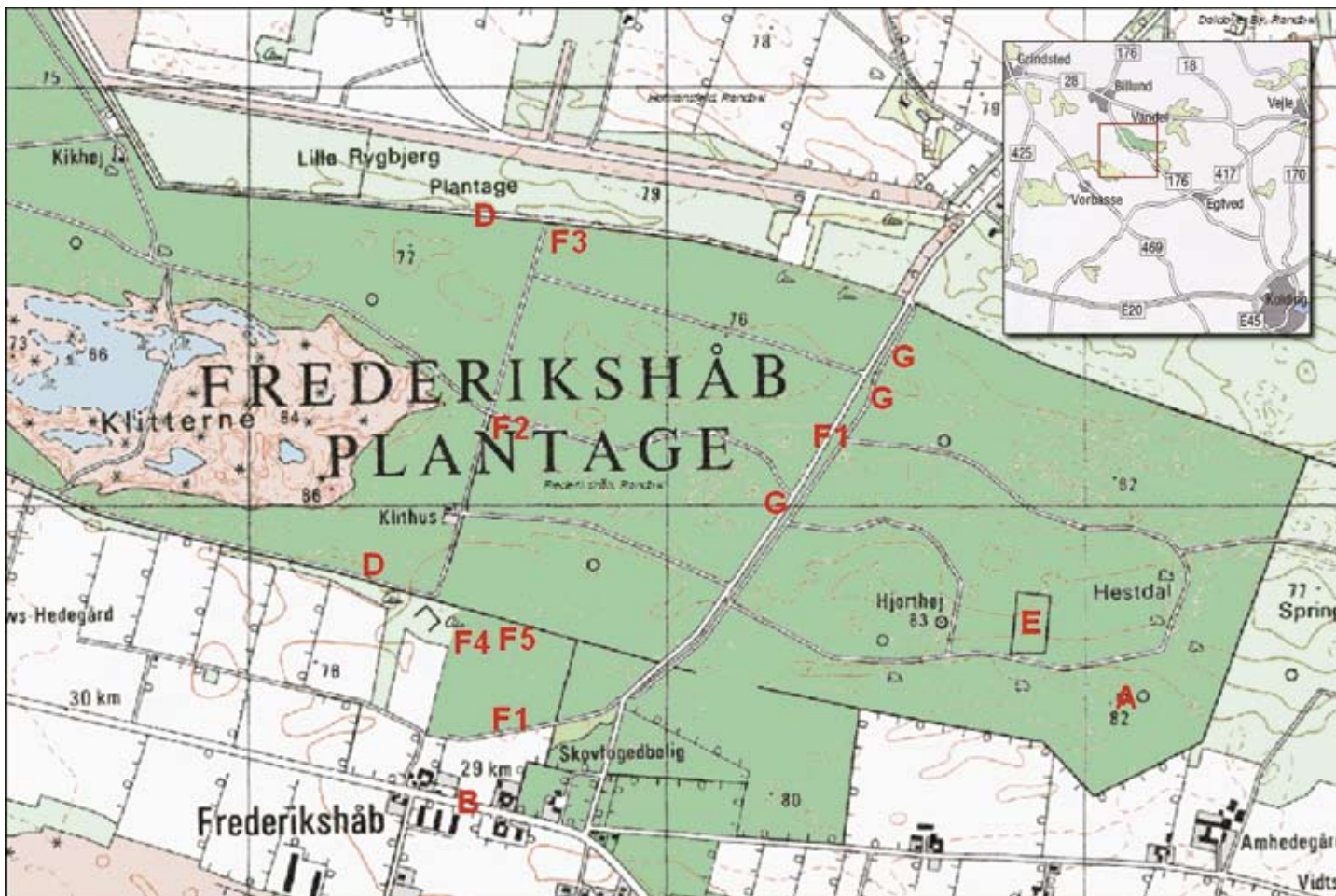

Kulturspor i Frederikshåb Plantage

A. Røserne

I plantagens sydøstlige del findes 161 røser på en øst-vestgående bakke. En røse er en svensk betegnelse for et fortidsminde, der består af en stendynge. Inden for arkæologien skelnes der mellem tre forskellige typer røser: Grav-røser, rydningsrøser og kogestensrøser.

Gravrøsen er anlagt i forbindelse med en begravelse, og kan derfor i stendyn-gens midte rumme gravrester f.eks. fra en urne i form af potteskår, benrester og liggaver.

Rydningsrøser er en bunke sten fra rydning af et areal. Rydningen kan ofte sættes i forbindelse med agerdyrkning, men kan også have andre årsager såsom indretning af en boplads.

Kogestensrøser er hovedsageligt opbygget af ildpåvirkede sten, der enten er skørnede, krakelerede eller sprængt i skærver.

Alle tre typer røser er i det skandinaviske område mest udbredt i Sverige, hvor den største viden om røser findes. – Grav-røser er den mest kendte form i Danmark.

Røserne i Frederikshåb har mange forskellige størrelser fra ca. 2 til 12 m i diameter og 0,1 til 1,5 m i højden. Langt hovedparten ligger dog mellem 3 til 6 m i diameter og 0,2 til 0,4 m i højden. Der har været foretaget arkæologiske undersøgelser af to røser i 1970'erne og to andre i 2002. – Disse få undersøgelser af

røseområdet tyder på, at der overvejende er tale om rydningsrøser. Rydningen har fundet sted i en længere periode som et led i et ekstensivt agerbrug. Fund bekræfter, at der også i området har været boplads. Røseområdet har været i brug inden for perioden 800-300 f. Kr.

Nogle af røserne rummer kogestensrester og der findes formodentlig også gravrøser i området.

B. Frederikshåb Koloni

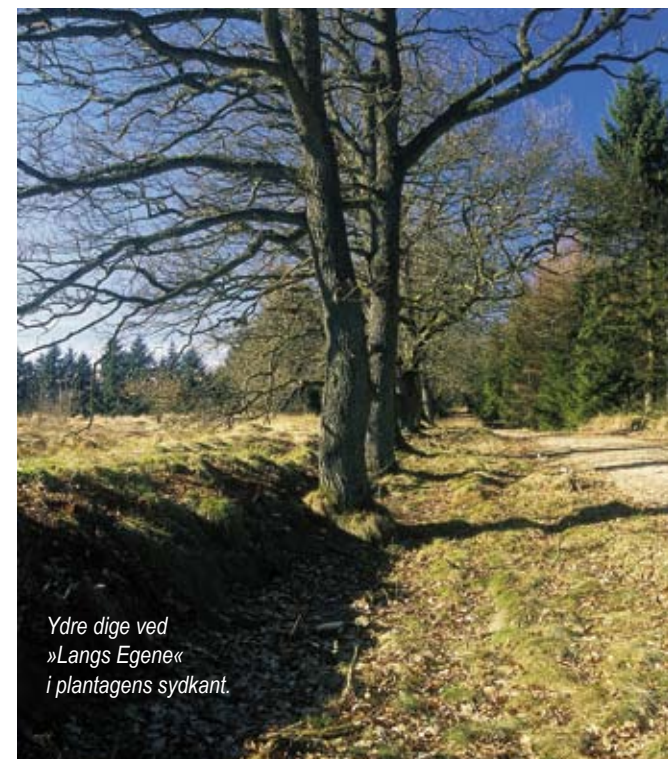
I 1759 begyndte Staten at hverve frivillige fra Pfalz og Hessen til »kolonisering« af Randbøl Hede. Kolonisterne blev lokket hertil med løfte om arvefæstebrev for den tildelte jord, frihed for korn- og kvægtiende, frihed for alle kgl. skatter i 20 år, frihed for værnepligt og pligtkørsel. De blev endvidere lovet rejsepeng, kontanthjælp indtil de blev selvberørende, bolig og avlsbygninger, trækdyr, andet kvæg, får og redskaber.

Indvandrerne blev placeret i tre kolonier opdelt efter om de var reformerte, katolikker eller bekendte sig til den lutherske lære.

I 1761 var der i Frederikshåb Koloni modtaget 40 reformerte familier på i alt 136 »sjele«.

Kolonien var opbygget symmetrisk nord og syd for gaden, der lå hvor den nuværende landevej går gennem Frederikshåb. Langs nordsiden og sydsiden af landevejen blev der på hver side og overfor hinanden opført 10 gårde, der hver husede to familier. En gård bestod således af et dobbelt våningshus og en staldbygning. Hver familie havde desuden henholdsvis nord eller syd for bygningerne en køkkenhave og en frugthave omgærdet af stendiger. I koloniens gade var der både i øst- og i vestenden gravet en fælles brønd. Til hver familie hørte et antal agre. En hel ager var på én tdr. land med en bredde på ca. 16 m og en længde på ca. 351 m.

De fleste huse i Frederikshåb er placeret på de samme steder som de første bygninger i kolonien. Det gælder således smedens hus (Bøgvadvej 109), den gl. kro (Bøgvadvej 110), den gamle skole på skoleholderens grund (Bøgvadvej 104, eksisterende skolebygning er opført i 1827) og skovfoged-stedet (Bøgvadvej 100).

Ydre dige ved
»Langs Egene«
i plantagens sydskant.

C. Frederikshåb Plantage

Rentekammeret (staten) besluttede 18. juni 1802, at 820 tdr. land fra Hoffmansfeldt og Frederikshåb skulle indtages til skovs opelskning. Udyrket jord under kolonierne blev taget tilbage, anden jord blev købt og endelig blev Frederikshåb Sandflugt inddraget under plantagen. Plantagen startede i 1804 med såning i heden af skovfyr og birk i hakkede huller på én kvadratmeter. Forholdene for træerne var barske med sandflugt, frost, tørke og forskellige skadedyr. Det tog således 100 år før det lykkedes at kultivere det planlagte areal. Væksten i disse år var kummerlig og ramt af tilbageslag. I mange år blev plantagen derfor kaldt Frederikshåbløs.

Men med tiden fremstod plantagen som en flot og varieret skov med et for stedet rigt dyreliv. Rødgranbevoksninger holdt sig sunde til en alder på over 120 år og efterhånden havde løvtræ og mere eksotiske nåletræarter vundet indpas.

Orkanen i dec. 1999 væltede imidlertid 34 % af det bevoksede areal fra den store ende. Stormfaldsarealerne, ca. 225 ha, er nu reetableret med en større træartsvariation end den der var før stormen og med en bedre mulighed for naturnær skovdrift.

Plantagen vil med tiden blive et endnu mere attraktivt udflugtsmål for befolkningen end den er i dag.

D. Ydre diger

Plantagens ydre afgrænsning er jorddiger. Disse diger blev delvis opført eller istandsat i 1811 af nogle danskere i en særlig situation.

Modsætningsforholdet til England, bl.a. efter tyveriet af den danske flåde i 1807, førte til kapervirksomhed og anden chikane fra dansk side, herunder fjernelse af sømærker og slukning af fyr i danske farvande. Englænderne erobrede Anholt i 1809 for at kunne tænde fyret igen. Den 27. marts 1811 afsejlede en dansk styrke fra Gjerild Bugt ved Grenå med det formål at tilbageerobre øen. Englænderne var imidlertid godt forberedt, og de danske styrker blev slået med svære tab og tilfangetagelse af 500 mand tilfølge. Da

Det indvendige af mandskabsbunkeren ved flyverskjulene i plantagens sydkant.

Forsidebillede:
Søjler til benzinledningen.

den engelske guvernør på Anholt ikke kunne forpleje alle disse fanger, tilbød han at frigive dem, hvis de på æresord (on parole of honour) ikke ville tjene mod Storbritannien. Dette blev accepteret af den øverstkommanderende i Jylland, og den 4. april 1811 blev de danske fanger sejlet til Djursland. Da den danske ledelse ikke syntes, at de skulle sidde på fuld kost uden at yde noget, blev de udkommanderet til forskellige opgaver. To underofficerer og 30 mand blev udsendt til Frederikshåb, hvor de indtil 1. november 1811 istandsatte diger og indrettede brandbælter.

E. Gammel planteskole

De første lokale planteskoler var markeret og beskyttet af et dige. Diget skulle først og fremmest beskytte de sarte planter mod sandpiskning. Hvis der var en trussel om bid fra hare og rådyr, kunne beskyttelsen udvides med et stakit på toppen af diget. Denne planteskole er etableret i slutningen af 1800-tallet.

F. Anden verdenskrig

Krigen rykkede tæt på, da den tyske besættelsesmagt i begyndelsen af 1944 beslaglagde en stor del af plantagen og 1000 ha landbrugsjord nord for plantagen. Formålet var at anlægge Vandel Flyveplads.

I plantagen blev der placeret en lang række militære anlæg til støtte for flyvepladsen. De fleste blev fjernet umiddelbart efter krigens ophør, men følgende »rester« kan stadig ses:

1. »Rullebanen«, en betonbelagt vej til selvtransport af fly mellem landingsbanen og flyverskjul. Vejen følger i østenden af plantagen den gamle sognevej fra Randbøl til Frederikshåb, går syd om plantagen og tilbage til flyvepladsen ved Almstok i plantagens vestende.
2. Stolper til at bære en benzinledning fra flyvepladsen til flyverskjul i plantagen.
3. Bunker, der rummede pumpe til benzinledningen.
4. Mandskabsbunker for personalet til tre flyverskjul.
5. Eksempel på et flyverskjul.

G. Den kolde krig

Under den kolde krig fra 1948 til 1989 indgik Danmark en aftale med England om, at Royal Air Force i krigstid skulle komme til undsætning med en eskadrille Harrier jagerbombefly. Disse skulle i såfald kunne operere fra Flyvestation Vandel. Da der kunne være behov for at gemme flyene, blev der i 1983 indgået en aftale med Randbøl Statsskovdistrikt om at indrette flyparkeringspladser ved rullebanen. Hver plads var indrettet til to fly og med en skjult udgravning til en brændstoffank af gummi. I alt blev der indrettet seks flyparkeringspladser, fordelt med tre i henholdsvis øst og vest. Disse flyparkeringspladser blev nedlagt pr. 1. jan. 1997, da det i et forsvarsforlig var blevet besluttet, at Flyvestation Vandel ikke længere skulle have deployeringsstatus (beredskab til at kunne modtage hjælp fra andre Natolandes styrker i en krigssituation).

Praktiske oplysninger:

Offentlig transport: Busrute nr. 244 (Vejle - Billund - Grindsted via Randbøl). Busrute nr. 406 (Kolding - Egtved - Billund via Frederikshåb). Se også www.vat.dk.

Administration:

Skov- og Naturstyrelsen v/ Randbøl Statsskovdistrikt, tlf. 7588 3199, mandag-fredag 8-15, d65@sns.dk. - Se også www.skovognatur.dk. (2004)

Kulturspor i Frederikshåb Plantage

Svanemærket tryksag 541 096 - www.jellingbegrykkeri.dk - ISO 14001 miljøcertificeret.

Skov- og Naturstyrelsen
Randbøl Statsskovdistrikt

